

А. А. ПРОЦЕНКО

викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

У статті проаналізовано сутність поняття “виробнича практика”, її значення та місце в процесі підготовки фахівців. Охарактеризовано види практик, що є невід’ємною складовою підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: практика, виробнича практика, професійно-практична підготовка.

У сучасних умовах розвитку вищої професійної освіти процес виробничої практики має велике значення в підготовці висококваліфікованих фахівців, про що неодноразово декларували в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, у державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття”, у Законі України “Про вищу освіту” та інших законодавчих актах і програмах. Ці та інші документи державного й локального рівнів закладають концептуальні та теоретичні основи підготовки педагогічних працівників вищої освіти, під час якої політика вимагає реформування системи освіти, а саме практичної підготовки майбутніх учителів до впровадження в навчальний процес нових технологій, методів, підходів, спрямованих на вдосконалення професійної освіти кваліфікованих фахівців відповідного напрямку.

Одним із важливих напрямів практичної підготовки студентів є виробнича практика як етап становлення особистості майбутнього вчителя.

Виробнича практика – невід’ємна складова процесу підготовки майбутніх фахівців, яка сприяє покращенню теоретичних знань, удосконаленню та закріпленню практичних умінь і навичок, розвитку професійної самостійності студента, оволодінню сучасними новітніми технологіями, забезпечує поєднання теоретичної підготовки студентів із психолого-педагогічними дисциплінами та з їх практичною діяльністю в школі.

Наразі багато науковців приділяють увагу доцільності та необхідності використання виробничої практики в підготовці фахівців.

Розглянули науково-теоретико-методичні засади, особливості структурування змісту, формування готовності до застосування щодо проведення виробничої практики такі вчені: В. О. Скакун, Г. О. Білецька (у галузі медицини), Т. І. Попов, Л. Ю. Усеїнова (у галузі інженерно-технічної освіти), С. Д. Рудишин, Н. В. Казанішен (у галузі менеджерів туристичної діяльності), С. У. Гончаренко, С. І. Кара (у галузі педагогіки).

Виховання студентів під час професійно-практичної підготовки частково висвітлено в працях українських науковців: М. В. Елькіна, Н. Г. Нич-

кало, М. М. Окси (підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах); А. П. Коноха, Л. М. Романишина (підготовка майбутніх учителів початкових класів); М. Л. Пилагейченко (підготовка майбутніх учителів трудового навчання); Т. Ф. Отрошко (підготовка вчителів інформатики); А. В. Сущенко (підготовка фахівців фізичної реабілітації), де вказано соціально-психологічний аспект практики, яка є одним із провідних етапів у житті майбутнього вчителя.

У зазначених вище дослідженнях наголошено на надзвичайно важливому статусі професійної підготовки майбутніх фахівців і виробничої практики загалом. Цілеспрямоване формування необхідних умінь і їх удосконалення забезпечує організація виробничої практики, яка є найважливішою ланкою підготовки спеціаліста будь-якого фаху. Поза практикою підготовка майбутніх фахівців неможлива.

Мета статті – визначити місце й сутність виробничої практики в підготовці майбутніх фахівців.

Передусім, проаналізуємо сутність поняття “практика”. Важливим підґрунтям для наукового становлення поняття “практика” (від грец. *praktikos* – діяльний, активний) були дослідження, які охарактеризовано як цілепокладаюча діяльність людей і освоєння та перетворення дійсності” [3].

У словнику С. І. Ожогова зазначено, що “практика” – це “одна з форм навчання: застосування та закріплення знань, отриманих теоретичним шляхом” [8].

Аналізуючи результати Д. Н. Ушакова, варто зазначити, що “практика – (від грец. *praktikos* – дієвий) – діяльність людського суспільства з облаштування свого життя, зусилля, докладені ним щодо вирішення життєвих завдань...” [9].

У філософському розумінні поняття “практика” означає матеріальну чуттєво-природну цілепокладальну діяльність людини, сутність якої полягає в освоєнні природних і соціальних об’єктів, вона є всезагальною основою рушійною силою людського суспільства й пізнання [7, с. 704].

На думку В. Г. Кременя, вона є невід’ємною складовою процесу підготовки фахівців, що проводять на належно оснащених базах навчальних закладів, а також на сучасних підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров’я, культури, державного управління [4, с. 509].

Як зазначає академік С. У. Гончаренко, “практика – в Україні та низці інших країн – складова навчальної роботи вищої, середньої, спеціальної та загальноосвітньої школи” [1, с. 252].

Крім того, практику характеризують як одну із форм навчання, застосування та закріплення знань, отриманих теоретичним шляхом.

Важливим для розуміння сутності педагогічного процесу в цих визначеннях є те, що практика – це конкретна предметна діяльність людини, що навчається, під час якої відбувається становлення фахівця як особистості, його виховання професійно значущих якостей, формування професійних умінь і знань.

“Практика забезпечує занурення особистості в реальний виробничий процес, пізнання його не тільки ззовні, тобто на основі теоретичних знань, а й із середини, у всій повноті виробничої діяльності, конкретики, життєвості” [6, с. 96], – зауважила Л. Б. Куліненко.

У сучасних умовах професійної освіти студенти педагогічних закладів проходять декілька видів практик, які розподіляють за роками їх навчання в університеті. В Україні студенти педагогічних ВНЗ проходять три види практик:

1. Виховна практика в літніх оздоровчих таборах (для деяких спеціальностей вона не є обов’язковим видом практик).

2. Навчально-педагогічна практика (має пасивний характер, студенти є спостерігачами навчально-виховного процесу).

3. Педагогічно-виробнича практика (відбувається в активній формі, під час якої практиканти мають проводити власні уроки, виховні години та відвідувати уроки студентів-колег із детальним аналізом [9, с. 164].

Аналіз останніх досліджень дає змогу констатувати, що важливим етапом становлення майбутнього вчителя, насамперед, є виробнича практика.

Н. Л. Гресь зауважує: “Виробнича практика – вид навчальних занять, у процесі яких студенти самостійно виконують певні у навчальній програмі виробничі завдання в умовах діючого виробництва (на підприємствах, в медичних, педагогічних, науково-дослідних та інших установах)” [2, с. 105].

Л. О. Савенкова зазначає, що виробнича практика – одна із форм організації навчального процесу у вищій школі, дидактичні цілі якої – формування професійних умінь і навичок; розширення, закріплення, узагальнення та систематизація знань шляхом їхнього застосування в реальній діяльності [5, с. 283].

Метою виробничої практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації майбутньої професії, формування в них на базі набутих у вищому навчальному закладі знань, вироблених професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи за реальних умов, виховання потреби систематично поновлювати знання, творчо їх реалізовувати в практичній діяльності.

Основні завдання виробничої практики полягають у формуванні вмінь і навичок спостереження за навчально-виховним процесом і аналізу його результатів; оволодінні різними методами, формами, прийомами проведення уроків і використанні їх на практиці; формуванні вмінь застосовувати на практиці знання з педагогіки та психології, методику викладання навчальних дисциплін.

На думку Л. Б. Куліненко, саме “в процесі проходження практики майбутні фахівці повинні навчитися підпорядковувати свою діяльність у створенні навчання і вихованню учнів, які б сприяли максимально важливій реалізації особистісного та фізичного потенціалу учня, а також організувати, керувати пізнавальною діяльністю школярів відповідно до їх вікових,

індивідуальних особливостей, творчо застосовувати на практиці знання, набуті під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін [6, с. 112].

Майбутні вчителі повинні вдосконалювати вміння й навички спостерігати за навчальним процесом, фіксувати явища, факти, від яких залежить ефективність уроку, дотримуватися вимог до спостереження та аналізу уроку.

Дослідження проблеми та ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань щодо окресленої проблеми та проведений аналіз дали змогу виявити, що більшість студентів не готові, або готові не певною мірою до проходження виробничої практики. Наразі постають питання про необхідність забезпечення суспільства кваліфікованими фахівцями із сформованими професійними вміннями в процесі їх підготовки, і недостатній рівень адаптації в умовах майбутньої професійної діяльності, орієнтуванням студентів на професійну діяльність згідно з новими соціально-економічними умовами та консерватизмом вищої школи, недооцінку ролі виробничої практики в досягненні мети загального та професійного розвитку майбутніх фахівців.

Важливість ролі виробничої практики підтверджує той факт, що в деяких навчальних закладах Європи (наприклад, Франції) її результати враховують під час державної атестації випускника.

Отже, виробнича практика є основним етапом у становленні майбутнього фахівця.

Висновки. Створення оптимальних умов для проведення практики студентів педагогічних вищих навчальних закладів на етапі реформування сучасної вищої школи є одним із шляхів вирішення суперечностей між рівнем традиційної підготовки майбутнього вчителя та новими вимогами суспільства до випускників педагогічних вищих навчальних закладів. Успіх будь-якої професійної діяльності забезпечують, як відомо, єдність і комплектність отриманих фахівцем знань, умінь, навичок і вияв особистісних якостей – саме на це й має бути спрямована організація та проведення практики.

Саме під час практики майбутні фахівці можуть уперше порівняти теоретичні знання, набуті в процесі навчання, з реальною навчальною діяльністю педагога. Практика дає можливість усвідомити місце вчителя в суспільстві, його роль як наставника й вихователя молоді. Вона виховує характер майбутнього фахівця, змушує самостійно мислити та діяти.

Отже, ми можемо сміливо стверджувати, що тільки на практиці відбувається становлення майбутнього вчителя як особистості, його виховання професійно значущих якостей, формування професійно-прикладних умінь і знань, пробудження любові до своєї професії.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне висвітлення зазначеної проблеми. Перспективним напрямом подальшого наукового пошуку є обґрунтування професійних умінь у підготовці майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 252 с.
2. Гресь Н. Л. Виробнича практика студентів: досвід роботи за фахом випускників ВНЗ / Н. Л. Гресь // Освіта і управління. – 2008. – Т. 11. – № 1. – С. 100–105.

3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. – Санкт-Петербург, 1863–1866. – Т. 3. – 555 с.
4. Енциклопедія освіти / ред. В. Г. Кремінь. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 704 с.
5. Крившенко Л. П. Педагогика : учебник / Л. П. Крившенко, М. Е. Вайндорф-Сысоева и др. ; под ред. Л. П. Крившенко. – Москва : ТК Велби : Проспект, 2004. – 283 с.
6. Куліненко Л. Б. Освіта і практика: практика як основа і чинник модернізації сучасної освіти: філософсько-світоглядний аналіз / Л. Б. Куліненко. – Київ : Знання України, 2013. – 475 с.
7. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – Київ : Гол.ред.УРЕ, 1986. – 519 с.
8. Ожогов С. И. Словарь русского языка: около 57 000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. – 20-е изд., стереотип. – Москва : Рус.яз., 1988. – 750 с.
9. Ушаков Д. Н. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / под ред. Д. Н. Ушакова. – Москва : Сов. энцикл. : ОГИЗ : Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935–1940.
10. Кузнецова О. Роль педогогічної практики в процесі підготовки майбутнього вчителя / О. Кузнецова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2012. – Вип. LIX. – Ч. 2. – С. 32.
11. Левочко М. Т. Теоретично-практична підготовка студентів до виробничої практики [Електронний ресурс] / М. Т. Левочко, Н. Л. Гресь // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – № 45. – С. 3–9.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2016.

Проценко А. А. Производственная практика как составляющая подготовки будущих учителей

В статье проанализированы сущность понятия “производственная практика”, ее значение и место в процессе подготовки специалистов. Охарактеризованы виды практик, которые являются неотъемлемой частью подготовки будущих учителей в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *практика, производственная практика, профессионально-практическая подготовка.*

Protsenko A. Industrial Practice as Part of Preparation of Future Teachers

In the article the essence of concept “internship”, its meaning and place in the training. Author determined practices that are an integral part of training of teachers in higher education.

In modern conditions of vocational education students educational establishments are several kinds of practices that are divided by years of university studies. The main objectives of industrial practice is to build skills and abilities monitoring the educational process and analyze the results, mastering various techniques, forms, techniques lessons and use them in practice, forming skills into practice knowledge of pedagogy and psychology, teaching methodology training disciplines. Future teachers must improve the skills and abilities to observe the educational process, to record events, facts that affect the effectiveness of the lesson, to comply with the monitoring and analysis of the lesson.

Today, the question of the need to provide society with qualified specialists with prevailing professional skills during their training and insufficient adapt to future professional activities targeting students for professional work according to the new socio-economic conditions and the conservatism of higher education, underestimation of the role of production practices achieving the goal of general and professional development of future professionals.

Key words: *practice, practical training, vocational training and practical.*